

Lainopillinen osasto

24.3.1982

Työeläkelaitoksille

POHJOISMAINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

Pohjoismaiden välillä 5.3.1981 allekirjoitettu sopimus sosiaaliturvasta tuli voimaan 1.1.1982. Sopimusteksti on lähetetty työeläkelaitoksille yleiskirjeen 23/81 liitteenä.

Sopimuksen soveltamista varten ollaan laatimassa yhteispohjoismaisia soveltamisohjeita, jotka valmistuvat kesällä 1982. Mikäli näissä soveltamisohjeissa tulee esille jotain, joka on ristiriidassa tämän yleiskirjeen ohjeiden kanssa, yleiskirjeen ohjeita täydennetään myöhemmin. Hallinnollisista toimenpiteistä on samoin tekeillä oma sopimus, jonka voimaantulosta ilmoitetaan erikseen.

Tässä yleiskirjeessä selostetaan sosiaaliturvasopimuksen sisältöä työeläkelakien osalta sekä soveltamiseen liittyviä käytännön toimenpiteitä.

Pohjoismaiden eläketurvasta annetaan laaja kokonaiskuva Eläketurvakeskuksen tutkimuksia - sarjassa vuonna 1981 julkaistussa Jouko Janhusen laatimassa raportissa Pohjoismaiden eläkejärjestelmät. Siinä käsitellään sekä lakisääteistä että vapaamuotoista työeläketurvaa ja kansaneläkettä.

ELÄKETURVAKESKUS

aaLAIK13631

POHJOISMAINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

	Sivu
1. Uuden sosiaaliturvasopimuksen taustaa	1
2. Yleistä sosiaaliturvasopimuksesta	1
2.1. Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisala	2
3. Sovellettava lainsäädäntö	3
3.1. Yleistä	3
3.2. Alueperiaate sosiaaliturvasopimuksessa	3
3.2.1. Työskentely kahdessa tai useam- massa pohjoismaassa	3
3.2.2. Lento- tai maakuljetusyrityksessä työskentelevä matkustava henkilö- kunta	3
3.2.3. Työ mannerjalustalla	4
3.3. Poikkeukset alueperiaatteesta	4
3.3.1. Lähetetyt työntekijät	4
3.3.2. Merimiehet	7
3.3.3. Diplomaatit ja muu suurlähetystöjen ja konsulaattien henkilökunta sekä heidän palveluksessaan olevat	8
4. Oikeus eläkkeeseen ja eläkkeen määräytyminen	9
4.1. Vakuutuskausien hyväksilukeminen	9
4.2. Eläkkeen määrä	9
4.2.1. Työkyvyttömyyseläkkeen yhdistäminen	9
4.2.2. Työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määrääminen ennen 1.1.1982	10
4.2.3. Työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määrääminen 1.1.1982 lukien	10
4.2.4. Yhteensovitus	12
4.2.5. Eläkkeen pidättäminen	12
5. Eläkkeen hakeminen ja tietojen välittäminen sopimusvaltiosta toiseen	13
5.1. Lomakkeet	13
5.2. Tiedot työskentelystä muissa pohjoismaissa ja eläkkeen hakeminen	13
5.3. Eläkehakemuksen vireilletulo	14
5.4. Tietojen välittäminen	15
5.5. Tiedottaminen päätöksistä, eläkkeen saajaa tai olosuhteita koskevat muutostiedot	15
5.6. Eläketapahtumailmoitukset	15
6. Eläkkeen maksaminen sopimusvaltiosta toiseen ja kolmansiin valtioihin	16
7. Sopimuksen voimaantulo	16

Lainopillinen osasto

24.3.1982

1(16)

1. Uuden sosiaaliturvasopimuksen taustaa

Pohjoismaiden välillä on ollut voimassa vuonna 1955 solmittu sosiaaliturvasopimus. Sopimusta on vuosien mittaan jatkuvasti tarkistettu niiltä osin kuin kansallisten lainsäädäntöjen muutokset ovat vaatineet sopimukseen uusia ratkaisuja. Peruspiirteiltään vuoden 1955 sopimus ei kuitenkaan ole muuttunut syntymissänsä jälkeen. Sopimuksen voimassaoloaikana on tapahtunut perusteellisia muutoksia pohjoismaiden sosiaalivakuutuslainsäädännössä. Samanaikaisesti pohjoismaat ovat voimakkaasti kehittäneet sosiaaliturvasopimusverkostoaan muiden Euroopan maiden kanssa.

Tätä taustaa vasten on ollut tarkoituksenmukaista saada aikaan uusi pohjoismainen sosiaaliturvasopimus, joka liittyy lähemmin uudempiin monen- ja kahdenkeskisiin sosiaaliturvasopimuksiin. Sopimus sisältää muun muassa merkittäviä asiallisia muutoksia lisäeläkettä koskeviin säännöksiin. Lisäeläkkeellä tarkoitetaan sopimuksessa Suomen työeläkettä ja muiden pohjoismaiden vastaavia eläkkeitä.

2. Yleistä sosiaaliturvasopimuksesta

Sosiaaliturvasopimuksen tarkoituksena on taata pohjoismaiden kansalaisille samat sosiaalietuudet riippumatta siitä, missä pohjoismaassa he asuvat tai oleskelevat. Jonkin pohjoismaan lainsäädäntöä sovellettaessa toisen pohjoismaan kansalaiset rinnastetaan tämän valtion kansalaisiin.

Aikaisemmasta sosiaaliturvasopimuksesta poiketen uudessa sopimuksessa on määräys toisessa pohjoismaassa olleiden vakuutuskausien lisäämisestä toisen pohjoismaan vakuutuskausiin silloin, kun oikeutta eläkkeeseen viimeksi mainitussa maassa ei ilman vakuutuskausien yhdistämistä olisi olemassa. Toinen huomattava muutos on määräys, että täysitehoinen eläke myönnetään nyt vain siitä maasta, mistä tulevan ajan osuus eläkkeestä on suurempi. Ns. erotuseläkkeitä ei siis enää tule maksettavaksi uuden sopimuksen voimaantulon jälkeiseltä ajalta. Myönnettäessä eläkettä pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen perusteella sovelletaan normaalisti sopimusvaltion omaa lainsäädäntöä. Eläkkeen saamisen edellytykset ja eläkkeen suuruus määräytyvät siten sopimusvaltion oman lainsäädännön mukaisesti.

Suomessa sosiaaliturvasopimuksen soveltamisesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Islannissa vastaava viranomainen on terveys- ja sosiaaliministeriö,

Lainopillinen osasto

24.3.1982

2 (16)

Norjassa sosiaalidepartementti, Ruotsissa hallitus ja Tanskassa sosiaaliministeriö. Valmisteilla olevan toimeenpanosopimuksen mukaan eläkevakuutuksen yhdyseliminä toimeenpanoon liittyvissä asioissa toimivat työeläkkeen osalta Eläketurvakeskus ja kansaneläkkeen ja yleisen perhe-eläkkeen osalta Kansaneläkelaitos.

2.1. Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisala

Sopimuksen piiriin kuuluva lainsäädäntö

Sosiaaliturvasopimuksen 2 artiklassa määrätään, mihin lainsäädäntöön sopimusta sovelletaan. Sopimus koskee kaikkea pohjoismaissa kulloinkin voimassa olevaa lainsäädäntöä seuraavilla aloilla

- sairauden ja äitiyden tai isyyden perusteella annettavat etuudet
- työkyvyttömyyden, vanhuuden ja kuolemantapauksen perusteella annettavat etuudet
- työtaturman perusteella annettavat etuudet
- työttömyyden perusteella annettavat etuudet
- yleiset lapsista annettavat rahasuoritukset
- sosiaalihuolto

Sosiaaliturvasopimuksessa ei ole työttömyysetuuksia koskevia määräyksiä. Siinä on ainoastaan viittaus erilliseen työttömyysetuuksia koskevaan sopimukseen.

Työeläkkeiden osalta sosiaaliturvasopimus koskee vain lakisääteisiä eläkkeitä ja kansaneläkettä. Vaapaamuotoista työeläketurvaa, esim. työmarkkinasopimukseen perustuvia eläkejärjestelyjä se ei koske.

Sopimuksen liitteenä on lisäksi jokaisen maan osalta erityisiä määräyksiä, jotka koskevat yleissopimuksen soveltamista eräissä tapauksissa.

Henkilöpiiri

Sosiaaliturvasopimuksen 3 artiklan mukaan sopimusta sovelletaan

- pohjoismaiden kansalaisiin
- pakolaisiin
- valtiottomiin henkilöihin
- muihin henkilöihin, jotka kuuluvat tai ovat kuuluneet jonkin pohjoismaan lainsäädännön piiriin (esimerkiksi pohjoismaan ulkopuolisen maan kansalainen, joka muuttaa pohjoismaasta toiseen pohjoismaahan)

Lainopillinen osasto

24.3.1982

3(16)

- henkilöihin, jotka johtavat oikeutensa edellä mainituista henkilöistä (esimerkiksi perhe-eläkkeen edunsaajat)

3. Sovellettava lainsäädäntö

3.1. Yleistä

Vakiintunut käytäntö Suomen työeläkelakeja sovellettaessa on ollut se, että suomalaisen työnantajan palveluksessa ulkomailla työskennellyt suomalainen työntekijä on vakuutettu Suomen työeläkelakien mukaan. Tätä periaatetta on noudatettu myös pohjoismaiden osalta vuoden 1955 sopimuksen voimassa ollessa.

3.2. Alueperiaate sosiaaliturvasopimuksessa

Vuoden 1982 alussa voimaan tullut pohjoismainen sosiaaliturvasopimus perustuu uusien kansainvälisten sosiaaliturvaperiaatteiden mukaisesti alueperiaatteen. Työeläkevakuutuksen osalta tämä merkitsee sitä, että työntekijä vakuutetaan yleensä sen sopimusvaltion lainsäädännön mukaan, jossa työ tehdään. Suomalaisen työnantajan palveluksessa muussa pohjoismaassa tehty työ on nyt vakuutettava työntekijän lakien mukaan myös silloin, kun työntekijä on suomalainen. Tätä periaatetta on aikaisemmankin sopimuksen perusteella sovellettu Tornionjokilaakson asukkaihin, jotka työskentelevät toisessa pohjoismaassa kuin asuinmaassaan.

3.2.1. Työskentely kahdessa tai useammassa pohjoismaassa

Jos henkilö työskentelee saman työnantajan palveluksessa kahdessa tai useammassa pohjoismaassa, hänen katsotaan työskentelevän siellä, missä työnantaja asuu tai missä yrityksellä on kotipaikka. Jos taas henkilöllä on useampi kuin yksi työnantaja ja hän työskentelee useammassa kuin yhdessä pohjoismaassa, hänen eläke-etunsa määräytyvät kunkin työpaikan osalta asianomaisen työskentelymaan lakien mukaisesti. Useamman kuin yhden maan lainsäädäntö koskee vastaavalla tavalla henkilöä, joka on yrittäjä jossain pohjoismaassa ja jolla on lisäksi työsuhde jossakin toisessa pohjoismaassa.

3.2.2. Lento- tai maakuljetusyrityksessä työskentelevä matkustava henkilökunta

Kuljetusyrityksen matkustavan henkilön katsotaan aina työskentelevän siinä pohjoismaassa, jossa hänellä on asemapaikkansa. Tällainen henkilökunta saa

siis eläke-etunsa ainoastaan asemapaikkamaasta. Vanhan sopimuksen mukaan kuljetusyrittäjien matkustavaan henkilökuntaan on sovellettu työnantajan kotimaan eläkelainsäädäntöä.

3.2.3. Työ mannerjalustalla

Pohjoismaassa tehtyyn työhön rinnastetaan sopimuksessa tämän maan mannerjalustalla luonnonvarojen tutkimiseksi ja hyödyntämiseksi tehty työ. Työ katsotaan tehdyksi mannerjalustalla, kun työntekijä työskentelee kiinteillä laitteilla tai porauslautoilla. Sen sijaan tällainen työ laivoilla ei ole tässä tarkoitettua mannerjalustalla tehtyä työtä.

Esimerkiksi työntekijä, joka asuu vakinaisesti jossain pohjoismaassa ja työskentelee Norjan mannerjalustalla öljynporauslautalla, kuuluu siis Norjan eläkevakuutuksen piiriin.

3.3. Poikkeukset alueperiaatteesta

Alueperiaatteesta on kuitenkin tehty eräitä poikkeuksia lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa työskentely on luonteeltaan tilapäistä.

3.3.1. Lähetetyt työntekijät

Merkittävin poikkeus alueperiaatteesta on sopimuksessa tehty ns. lähetettyjen työntekijöiden osalta.

Kun työnantaja lähettää työntekijänsä työskentelemään ulkomaille heidän välillään olevan työsuhteen puitteissa, on kyse yleensä tilapäisestä työkomennuksesta. Ei ole tarkoituksenmukaista, että tällainen, useinkin lyhytaikainen työskentely toisessa valtiossa aiheuttaa katkoksen kotimaan sosiaalivakuutuslainsäädännön soveltamisessa. Suomen työeläkelakien soveltaminen onkin jo vanhastaan ulottunut mm. sellaisiin Suomen kansalaisiin, jotka on lähetetty Suomesta ulkomaille suorittamaan tilapäistä tehtävää, esimerkiksi koneen asennusta.

Lähetetyn työntekijän käsite

Lähetetystä työntekijästä on kyse silloin, kun suomalainen työnantaja lähettää palveluksessaan olevan työntekijän muuhun pohjoismaahan tekemään työtä tässä samassa työsuhteessa ja tämän työnantajan lukuun. Sama koskee myös työntekijää, joka on lähettämistä varten palkattu Suomessa. Palkan maksajana on silloin Suomessa oleva työnantaja. Jos suomalaisen yri-

tyksen palveluksessa oleva työntekijä siirtyy, vaikka tilapäisestikin, työskentelemään toisessa pohjoismaassa olevaan yrityksen tytäryhtiöön, ei häntä yleensä pidetä lähetettynä työntekijänä. Poikkeuksena saattaa olla esim. sellainen tilanne, että työntekijän palkan maksaa emoyhtiö ja emoyhtiöllä on säilytetty työn johto- ja valvontaoikeus. Aikaisemmasta poiketen pääsääntö on nyt kuitenkin se, että suomalaisen yhtiön tytäryhtiön palveluksessa toisessa pohjoismaassa työskentelevä on vakuutettava tämän maan lainsäädännön mukaan.

Jotta muussa pohjoismaassa suomalaisen työnantajan palveluksessa oleva työntekijä voitaisiin katsoa Suomen työeläkelainsäädännön piiriin kuuluvaksi lähetetyksi työntekijäksi, edellytetään, että hänet on nimenomaan lähetetty toiseen pohjoismaahan. Jos suomalainen työnantaja palkkaa muussa maassa asuvan tai siellä työskentelevän henkilön palvelukseensa toisessa pohjoismaassa suoritettavaan työhön, ei tällainen työntekijä ole lähetetty työntekijä.

Lähetetyn työntekijän asema merkitsee sitä, että henkilö kuuluu paitsi Suomen työeläkelainsäädännön piiriin myös Suomen sairausvakuutuksen ja tapaturmavakuutuksen piiriin siten, että päivä- ja äitiysrahat määräytyvät Suomen lakien mukaisesti. Sairaanhoidotuet sen sijaan saadaan työskentelymaassa sen maan lakien mukaisina.

Lähtämisen kesto ja sopimuksen soveltaminen

Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen 8 artikla sisältää määräyksen siitä, että työntekijään on sovellettava lähtäjämään lainsäädäntöä silloin, kun työntekijä lähetetään tekemään työtä oman työnantajansa palveluksessa toisessa pohjoismaassa enintään kahdentoista kuukauden ajaksi. Lähtäjävaltion lainsäädännön soveltaminen jatkuu suoraan sopimuksen nojalla työskentelymaahan saapumisesta alkaen seuraavan kahdentoista kuukauden ajan. Tällöin ei vaadita, että työntekijä on vakuutettava työskentelymaan lakien mukaan.

Ulkomailla työskentelevän henkilön eläkepalkan määräämiseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty Eläketurvakeskuksen yleiskirjeessä 26/78.

Jos työskentely toisessa sopimusmaassa jatkuu yli tuon kahdentoista kuukauden ajan, työntekijä siirtyy normaalisti työskentelyvaltion lainsäädännön piiriin ja vakuuttamisvelvollisuus lähtäjävaltiosta lak-

Lainopillinen osasto

24.3.1982

6(16)

kaa. Työntekijän vakuuttaminen TEL:n mukaan päätetään, kun kaksitoista kuukautta on täyttynyt. LEL-alalla työskentelevästä työntekijästä ei enää makseta LEL-maksuja kahdentoista kuukauden jälkeen.

Mikäli työ vastaanottajamaassa kuitenkin kestää laskettua pitempään ja yli kaksitoista kuukautta, voidaan lähettäjävaltion työeläkelakien mukaista vakuuttamista soveltaa työn loppuunsaamiseen saakka sillä edellytyksellä, että molempien maiden päättävät viranomaiset - Suomessa sosiaali- ja terveysministeriö - tähän suostuvat. Sosiaaliturvasopimuksessa ei ole asetettu tälle pidennykselle mitään ehdotonta rajaa.

On syytä mainita, ettei edellä mainittuja säännöksiä voida soveltaa lähetettyyn työntekijään silloin, jos alusta alkaen jo voidaan ennakoida, että lähetettynä olo tulee jatkumaan kauemmin kuin kaksitoista kuukautta. Jos tällaisessa tilanteessa kuitenkin katsotaan tärkeäksi, että kotimaan vakuutus pysyy voimassa, voivat sosiaaliturvasopimuksen soveltamisesta vastavat viranomaiset sopia asiasta keskenään. Tästä on maininta sopimuksen 11 artiklassa. 11 artiklan määräys on tarkoitettu poikkeukseksi, jota normaalitapauksissa ei tule käyttää.

Jo lähetettynä olevan työntekijän työskentelyn kesto arvioidaan käyttäen lähtökohtana päivämäärää 1.1.1982 eli sopimuksen voimaantuloa. Jos tällöin näyttää ilmeiseltä, että työskentely toisessa pohjoismaassa kestää vielä yli vuoden, ei lähetettyyn työntekijään sovellettavia säännöksiä voida käyttää. Työntekijä siirtyy tällöin 1.1.1982 lukien työntekomaan lainsäädännön piiriin.

Lähetämisen todistaminen

Niissä tapauksissa, joissa työntekijä lähetettynä työntekijänä edelleen kuuluu lähettäjävaltion sosiaalivakuutuksen piiriin, tämä on voitava osoittaa. Tätä varten lähettäjävaltion asianomainen vakuutuselin antaa pyynnöstä todistuksen siitä, että työntekijään sovelletaan lähettäjämaan lainsäädäntöä. On sovittu, että Suomessa todistuksen antaa Eläketurvakeskus. Todistus koskee paitsi Suomen työeläkevakuutuksen piiriin kuulumista, myös tapaturma- ja sairausvakuutusetuksia. Työnantaja tai työntekijä voi pyytää todistusta suoraan Eläketurvakeskuksesta (Eläketurvakeskus, ulkomaisten eläkeasiain jaosto) tai tehdä hakemuksen eläke- tai tapaturmavakuutuslaitoksen (myös Tapaturmavakuutuslaitosten Liiton) tai Kansan-

eläkelaitoksen paikallistoimiston kautta. Todistusta voidaan hakea erityisellä lomakkeella, jota on sen valmistuttua saatavissa Eläketurvakeskuksesta. Todistuksessa on ohje mm. siitä, mihin se on toimitettava.

Jos kuitenkin on kysymys lyhytaikaisesta työmatkasta, esim. kurssin tai muun opintomatkan muodossa, jolloin työskentely yleensä kestää alle kuukauden, ei lähetetyn työntekijän todistusta tarvitse hankkia.

Aikaisemmasta käytännöstä poiketen todistusta ei enää anneta takautuvasti. Työkomennukselle lähettäminen saattaa joskus tapahtua hyvinkin nopeasti. Siksi on sovittu, että ellei todistusta ehditä ennen lähtöä saada valmiiksi, Eläketurvakeskus antaa hakijalle ilmoituksen siitä, että todistusta on haettu ja se toimitetaan ensi tilassa.

Ennen todistuksen antamista Eläketurvakeskuksessa tarkastetaan, että kysymyksessä olevan työntekijän eläketurva on Suomen lakien mukaan asianmukaisesti järjestetty ja lakisääteinen tapaturmavakuutus on otettu.

Suomeen lähetetyistä työntekijöistä todistukset toimitetaan keskitetysti Eläketurvakeskukselle.

Jos lähettämisen tapahduttua näyttää ilmeiseltä, että työkomennus tulee jatkumaan yli kaksitoista kuukautta ja työntekijä halutaan edelleen pitää lähettäjämaan eläketurvan piirissä, on pidentämistä koskeva kysymys otettava esille hyvissä ajoin. Pidentämistä on työntekijän ja työntekijän yhdessä haettava. Hakemuksiksi riittää vapaamuotoinen pyyntö, joka toimitetaan lähettäjämaan asianomaiselle viranomaiselle. Lähettäjämaan ja työskentelymaan tulee olla yksimielisiä yli kahdentoista kuukauden menevän ajan säilyttämisestä lähettäjämaan työeläketurvan piirissä.

Suomesta lähetetyn työntekijän asiassa jatkohakemus toimitetaan sosiaali- ja terveysministeriölle. Ministeriö lähettää hakemuksen edelleen toisen pohjoismaan asianomaiselle viranomaiselle sen suostumuksen saamista varten. Asia on hoidettava ennen ensimmäisen kahdentoista kuukauden ajan loppumista, sillä tätä jatkoaikaa ei myönnetä takautuvasti.

3.3.2. Merimiehet

Pohjoismaan lipun alla kulkevalla aluksella palvelevat merimiehet vakuutetaan siinä sopimusvaltiossa, jonka lipun alla alus kulkee.

Lainopillinen osasto

24.3.1982

8(16)

Lippumaan lainsäädäntöä ei kuitenkaan sovelleta merimiehiin silloin, kun alus on ilman miehistöä vuokrattu toisessa pohjoismaassa olevalle varustamolle. Tällöin varustamon palkkaamien merimiesten katsotaan kuuluvan varustamon kotimaan lainsäädännön piiriin. Sen sijaan suoraan aluksen omistajan palveluksessa oleva miehistö, tavallisesti tietty päällystö, on vakuutettava normaalisti lippumaan työeläkelainsäädännön mukaan.

Merimiehiä koskevia säännöksiä sovelletaan vain pohjoismaiden kansalaisiin.

3.3.3. Diplomaatit ja muu suurlähetystöjen ja konsulaattien henkilökunta sekä heidän palveluksessaan olevat

Diplomaattien ja muun suurlähetystöjen ja konsulaattien henkilökunnan vakuuttamisessa sovelletaan kansainvälisten, diplomaattisia ja konsulisuhteita koskevien Wienin yleissopimusten määräyksiä niiden määräysten sijasta, joita sosiaaliturvasopimuksessa on vakuuttamisvelvollisuudesta. Siten diplomaattisia edustajia ja konsuliedustuston jäseniä ei vakuuteta virantoimitusmaassa, vaan he kuuluvat kotimaansa eläkelainsäädännön piiriin.

Wienin yleissopimuksissa mainittuja muita ryhmiä, kuten esim. diplomaattisen edustuston hallinnollisen ja teknillisen henkilökunnan jäseniä, tämä vapautus vastaanottajavaltion sosiaalivakuutuslainsäädännön soveltamisesta koskee vain tietyin, näissä sopimuksissa asetetuin edellytyksin.

Diplomaattisen edustajan tai konsuliedustuston jäsenen yksityisessä palveluksessa olevaa työntekijää ei vakuuteta vastaanottajavaltiossa, jos hän ei ole tämän valtion kansalainen tai asu siellä vakinaisesti ja jos hänen eläketurvansa on järjestetty jonkin muun maan lainsäädännön mukaan. Kun suomalainen työskentelee esim. Suomen edustuston diplomaattisen henkilökunnan jäsenen palveluksessa virantoimitusmaassa, häneen sovelletaan Suomen työeläkelakeja. Tällainen työntekijä kuuluu TEL:n piiriin, kun taas hänen työnantajansa palvelussuhteeseen sovelletaan VEL:a. Ennen työsuhteen alkamista vakinaisesti virantoimitusmaassa asunut suomalainen, joka palkataan tällaisen henkilön palvelukseen, sitä vastoin kuuluu virantoimitusmaan työeläkelainsäädännön piiriin. Virantoimitusmaasta palkatut muut kuin suomalaiset työntekijät kuuluvat samoin tämän maan lainsäädännön piiriin.

Lainopillinen osasto

24.3.1982

9(16)

4. Oikeus eläkkeeseen ja eläkkeen määräytyminen

4.1. Vakuutuskausien hyväksilukeminen

Kun ratkaistaan sitä, onko henkilö kuulunut jonkin pohjoismaan eläkevakuutuksen piiriin riittävän kauan, jotta hänelle voisi syntyä oikeus eläkkeeseen tuon maan lainsäädännön mukaan, otetaan tarvittaessa myös toisessa pohjoismaassa täytetyt vakuutuskaudet huomioon.

Joissakin pohjoismaissa lainsäädäntö asettaa vaatimuksen, että tietty vähin vakuutusaika on oltava täynnä, jotta oikeus eläkkeeseen olisi olemassa. Eläkeoikeuden syntymistä tutkittaessa sopimus antaa nyt mahdollisuuden yhdistää eri pohjoismaissa olleita vakuutuskausia. Yhdistäminen suoritetaan silloin, kun tarvittavaa vähintä vakuutusaikaa ei pelkästään yhdessä maassa tapahtuneen työnteon perusteella ole kertynyt. Tällöin luetaan hyväksi työskentelyajat toisessa pohjoismaassa. Samanaikaisia työskentelyjaksoja eri maissa ei voida yhdistää. Maksettavan eläkkeen suuruuden sitä vastoin määrää yksinomaan asianomaisen maan lainsäädäntö.

Esimerkki valaisee asiaa. Jotta työeläkettä voitaisiin maksaa vanhuuseläkkeenä, Ruotsissa vaaditaan, että henkilöllä on vähintään kolmen vuoden ajan ollut eläkkeen perustan muodostavaa tuloa. Jos henkilöllä kuitenkin on tuloa Ruotsista vain yhdeltä vuodelta, mutta hän on lisäksi työskennellyt työeläkelakien piiriin kuuluvassa työssä Suomessa kaksi vuotta, täyttyy vähintään kolmen vuoden vakuutusaikavaatimus Ruotsissa. Ruotsista maksettava eläke on tässä tapauksessa 1/30 täydestä eläkkeestä, koska täyden lisäeläkkeen saamiseen vaaditaan siellä tuloa 30 vuoden ajalta.

Suomessa tehdyn työn osalta aika ennen 1.7.1962 otetaan vakuutuskausina kokonaan huomioon, vaikka se TEL-eläkettä laskettaessa puolitetaankin.

4.2. Eläkkeen määrä

4.2.1. Työkyvyttömyyseläkkeiden yhdistäminen

Eläkkeen laskemisessa kaikki pohjoismaat noudattavat omaa kansallista lainsäädäntöään. Työkyvyttömyyseläke lasketaan yleensä olettaen, että vakuutettu olisi jatkanut eläkeoikeuden ansaitsemista, ellei eläketapahtumaa olisi sattunut. Tällöin ns. tuleva aika tai sitä vastaavat ansiot otetaan eläkkeessä

Lainopillinen osasto

24.3.1982

10(16)

huomioon. Lähemmät määräykset laskemismenettelystä vaihtelevat maittain.

Voi käydä niin, että henkilö on eläketapahtuman sat-
tuessa oikeutettu saamaan tulevan ajan useammasta
kuin yhdestä maasta, koska oikeus tulevaan aikaan
yleensä säilyy työsuhteen päättymisen tai maasta muut-
tamisen jälkeen ainakin vuoden ajan. Tilanne voi
olla tällainen mm. silloin, kun Suomen kansalainen
Ruotsiin muutettuaan aloittaa työskentelynsä siellä
ja tulee työkyvyttömäksi pian muuton jälkeen. Molem-
mista maista myönnettävä täysitehoinen eläke johtaisi
liialliseen korvaukseen tosiasialliseen ansioon ver-
rattuna.

4.2.2. Työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määrittäminen ennen 1.1.1982

Kun täysitehoisen eläkkeen edellytykset ovat olleet
olemassa useamman kuin yhden sopimusmaan lainsäädän-
nön mukaan, eläkkeet on tähän saakka yhdistetty si-
ten, että täysitehoinen eläke on myönnetty vain siinä
maassa, jossa vakuutetulla on ennen eläketapahtumaa
viimeksi ollut ansiotuloja.

Jos eri maista yhteensä maksettava eläke on ollut
pienempi kuin eläke jostakin sopimusmaasta, jos se
olisi määrätty yksinomaan tämän maan lainsäädännön
mukaan, on viimeksi mainitusta maasta vuosittain mak-
settu erotuseläkettä. Erotuseläke on poistunut uuden
sopimuksen voimaantulon myötä.

4.2.3. Työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määrittäminen 1.1.1982 lukien

Uuden sopimuksen voimaantultua eli 1.1.1982 alkaen
työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määrittäminen
muuttuu niissä tapauksissa, joissa täysitehoisen eläk-
keen saamisen edellytykset täyttyvät kahdessa eri
pohjoismaassa. Tällöin eläkkeet on laskettava siten,
että eläkkeen vapaakirjaosuus lasketaan erikseen,
samoin lasketaan erilliset tulevan ajan eläkeosuudet
kummankin maan osalta. Tuleva aika tulee myönnettä-
väksi siitä maasta, jossa tulevaan aikaan perustuva
osuus eläkkeestä on summaltaan suurempi. Vertailussa
otetaan siten huomioon vain tulevan ajan osuus eläk-
keestä eikä lainkaan vapaakirjaosuuksia. Vapaakirja-
eläkkeet myönnetään aina normaalisti molemmista mais-
ta erikseen.

Edellä kerrottu vertailu on suoritettava aina niissä
tapauksissa, joissa eläkelaitos hakemusta käsitelles-
sään huomaa, että hakija on neljän viimeisen vuoden

Lainopillinen osasto

24.3.1982

11(16)

kuluessa ennen eläketapahtumaa työskennellyt myös muussa pohjoismaassa. Jos työskentelystä toisessa pohjoismaassa on kulunut jo tätä pitempi aika, eläke myönnetään aina tavallista käytäntöä noudattaen.

Käytännössä eläkkeen myöntäminen näissä tapauksissa tapahtuu seuraavasti. Kun työkyvyttömyys on selvitetty, eläkelaitos myöntää heti vapaakirjaeläkkeensä. Asiasta ilmoitetaan hakijalle väliaikaisella päätöksellä ja eläkettä aletaan maksaa heti, kun se on mahdollista. Muuta selvitystä ei tältä osin jäädy odottamaan. Väliaikaiseen päätökseen ei voi hakea muutosta. Vapaakirjaeläkkeen myöntämisen jälkeen ryhdytään selvittämään, mistä maasta tulevaan aikaan perustuva eläkeosuus on suurin. Selvittelyn suorittaa keskitetysti Eläketurvakeskus. Tätä varten eläkelaitos ilmoittaa Eläketurvakeskukselle tulevaan aikaan perustuvan eläkkeen määrän ja eläkkeen alkamisajankohdan. Selvittelyssä Eläketurvakeskus käyttää nyt Suomen pankin laskemia virallisia ostokursseja aikaisemmin käytettyjen myyntikurssien sijasta. Eläketurvakeskus ilmoittaa sitten selvittelyn tuloksen eläkelaitokselle, joka voi tämän jälkeen antaa hakijalle lopullisen eläkepäätöksen. Päätöksen mukainen eläke voi siis joko olla saman suuruinen kuin väliaikaisella päätöksellä jo myönnetty ja maksussa oleva eläke tai eläkkeen määrä voi nousta tulevan ajan eläkesummalla.

Perhe-eläkettä määrättäessä menetellään samalla tavalla.

Kun henkilö tosiasiallisesti työskentelee kahdessa eri pohjoismaassa eläketapahtuman sattuessa ja kun työsuhteille jo on vakiintunut tietty pysyvyys, ei edellä mainittua laskemistapaa ole kohtuullista soveltaa. Siksi sopimuksessa on määräys, että jos vakuutettu on eläketapahtumaa lähinnä edeltäneiden kahden vuoden aikana ansainnut eläkettä rinnakkain kummastakin maasta, hänellä on myös oikeus täysitehoiseen eläkkeeseen molemmista maista.

Eläketapahtuman käsite on eri pohjoismaissa jonkin verran erisisältöinen. Näin ollen voi käydä niin, että eläketapahtuman katsotaan sattuneen yhtenä vuonna yhdessä ja toisena vuonna toisessa maassa. Työsuhteiden rinnakkaisuutta arvioitaessa eläketapahtuman ajankohta on eläketapahtuma siinä maassa, jossa sen katsotaan tapahtuneen ensiksi.

Jos henkilölle annetaan jossakin maassa uusi tai muutettu päätös, harkitaan uudelleen, mistä maasta tulevaan aikaan perustuva eläke jatkossa on maksettava.

4.2.4. Yhteensovitus

Jos henkilö on samanaikaisesti oikeutettu kahteen, eri pohjoismaista suoritettavaan sosiaalivakuutusetuuteen, voidaan näissä tapauksissa sopimuksen 5 artiklan nojalla soveltaa kansalliseen lainsäädäntöön sisältyviä yhteensovitusäännöksiä ikäänkuin kummatkin etuudet maksettaisiin tämän saman lainsäädännön mukaan. Siten esimerkiksi muusta pohjoismaasta työtapa- turman johdosta maksettava eläke on mahdollista ottaa huomioon Suomen lainsäädännön mukaista työeläkettä määrättäessä, jos tarpeelliset tiedot ovat käytettävissä. Artiklan tarkoituksena on estää kaksinkertaisen etuuksien suorittaminen. Jos yhteensovitus tulee kysymykseen, se suoritetaan ensisijaisesti eläkkeensaajan asuinmaassa tämän maan lainsäädännön perusteella - vain jos on selvitetty, ettei etuuden vähentämistä sopimuksen 5 artiklan nojalla suoriteta asuinmaassa, voi muussa kuin asuinmaassa oleva etuutta maksava elin soveltaa oman maansa yhteensovitusäännöksiä.

Sopimuksen 22 artiklassa on työeläkkeiden osalta nimenomainen, aiempaankin pohjoismaiseen sosiaaliturvasopimukseen sisältynyt määräys siitä, että yhdestä pohjoismaasta maksettava työeläke ei saa vähentää toisesta pohjoismaasta maksettavaa työeläkettä. Ainoana poikkeuksena tästä ovat sellaiset tapaukset, joissa sopimuksen 23 artikla tulee sovellettavaksi eli joissa henkilöllä olisi oikeus tulevan ajan sisältävään eläkkeeseen kahdesta tai useammasta pohjoismaasta.

4.2.5. Eläkkeen pidättäminen

Jos jonkin pohjoismaan eläkelaitokselle on syntynyt oikeus saada liikaa maksettu eläke takaisin haki- jalta, eläkelaitos voi pyytää liिकासuorituksen pidättämistä myös toisesta pohjoismaasta maksettavasta eläkkeestä. Laitoksen on suoritettava pidättäminen, jos tämän maan oikeussäännökset sen sallivat.

Jos toisesta pohjoismaasta on suoritettu eläkettä ennakkona ja sittemmin ilmenee, että sitä on suoritettu liian suurena tai ettei oikeutta eläkkeeseen tämän maan lainsäädännön mukaan olekaan, voidaan vastaavalta ajalta toisesta pohjoismaasta tuleva eläke samoin pidättää. Pidättäminen voi tulla kysymykseen myös sellaisissa tapauksissa, joissa on maksettu huoltoapua ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä vastaan.

Pidättämissäännöksiä voidaan joutua soveltamaan mm. sopimuksen voimaantulovaiheessa, kun työkyvyttömyyseläkettä on maksettu kahdesta maasta ottamatta huomioon 23 artiklan yhdistämissäännöstä. Jostain pohjoismaasta täysitehoisena myönnetty eläke voi nyt eläkkeiden uudelleen laskemisen vuoksi tulla myönnettäväksi pelkkänä vapaakirjaeläkkeenä. Jos eläke kuitenkin on jo ehditty maksaa täysitehoisena myös 1.1.1982 jälkeiseltä ajalta, voi toisen pohjoismaan eläkelaitos pidättää hakijalta tulevaan aikaan perustuvan eläkkeen osan vastaavalta ajalta kuin sitä on aiheutta maksettu tuosta toisesta pohjoismaasta.

Säännökset pidättämisestä sisältyvät sosiaaliturvasopimuksen 30 artiklaan.

5. Eläkkeen hakeminen ja tietojen välittäminen sopimusvaltiosta toiseen

5.1. Lomakkeet

Kustakin pohjoismaasta haetaan eläkettä maan omilla eläkehakemuslomakkeilla. Eri maiden lomakkeita on saatavana Eläketurvakeskuksesta.

5.2. Tiedot työskentelystä muissa pohjoismaissa ja eläkkeen hakeminen

Jos Suomen eläkehakemuksesta käy ilmi, että hakija on ollut työssä myös muussa pohjoismaassa, eläkelaitoksen tulee ilmoittaa asiasta Eläketurvakeskuskelle. Ilmoitus tehdään lomakkeella ETK 2808. Eläketurvakeskus kirjoittaa tällöin hakijalle ja lähettää hänelle asianomaisen maan eläkehakemuslomakkeen täytettäväksi, jos eläkeoikeus näyttäisi olevan olemassa. Mikäli eläkehakemus muutoinkin jää Eläketurvakeskuksen selvitettäväksi, muussa pohjoismaassa tapahtunut työskentely selvitetään samalla eikä eläkelaitoksen tarvitse enää ilmoittaa asiasta. Hakemusasiakirjoissa on tällöin kopio hakijalle menneestä kirjeestä tai muuta selvitystä.

Ruotsissa työskennelleiden suomalaisten työntekijöiden työsuhderekisteriotteella näkyy merkintä Ruotsin eläkepisteistä silloin, kun kyseessä on vuosina 1973 - 1979 Ruotsista Suomeen palannut henkilö. Vuoden 1982 alussa on rekisteriin jo viety tietoja muutamista vuonna 1980 Suomeen palanneista. Kun tällaisen henkilön eläkehakemus saapuu Eläketurvakeskukseen, ulkomaisten eläkeasiain jaosto ottaa yhteyttä eläkkeen hakijaan ja kertoo Ruotsin eläkeoikeudesta siten kuin edellä on mainittu. Jos eläkehakemus menee suoraan eläkelaitokseen, on laitoksen ilmoitettava työs-

kentelystä Eläketurvakeskukselle. Muissa pohjoismaissa työskentelystä ei työsuhderekisteriin toistaiseksi saada tietoja, koska asiaa koskevia sopimuksia ei ole, eikä kaikissa pohjoismaissa ole sellaisia rekistereitäkään, joista tiedot voitaisiin saada. Ruotsin kanssa tehdyn sopimuksen mukaan työsuhderekisteriin saadaan tiedot myös ennen vuotta 1973 Suomeen palanneista. Toistaiseksi tietoja ei kuitenkaan ole saatu.

Jos edunjättäjä ei ennen kuolemaansa ollut ehtinyt hakea omaa henkilökohtaista eläkettään, kuolinpesä voi muussa pohjoismaassa kuin Suomessa tehdä eläkehakemuksen hänen puolestaan. Suomen lainsäädännön mukaan edellytetään, että edunjättäjän oli itse pitänyt saattaa eläkehakemuksensa vireille, jotta eläke voitaisiin myöntää ja maksaa kuolinpesälle.

5.3. Eläkehakemuksen vireilletulo

Eläkehakemuksen katsotaan tulleen vireille sinä päivänä, jona se tuli vireille toisessa pohjoismaassa tämän maan vireilletulosäännösten mukaan. Vireilletulopäivä näkyy vastaanottoleimasta. Vireilletuloon eläkelaitoksen on välittömästi lähetettävä hakemus sen maan eläkelaitokselle, jonka eläkettä tällä lomakkeella haetaan.

Eläkettä on aina haettava kunkin pohjoismaan omilla hakemuslomakkeilla. Vaikka Suomen eläkehakemuslomakkeella on maininta muussa pohjoismaassa tehdystä työstä, tulee tämän maan eläkehakemus vireille vasta silloin, kun maan oma hakemuslomake on palautettu täytettynä Eläketurvakeskukselle tai Eläketurvakeskuksen valtuuttamaan vastaanottopisteeseen. Ruotsin eläkettä voidaan takautuvasti maksaa vain noin kolme kuukautta hakemisesta, joten hakemus on syytä tehdä nopeasti. Vastaavasti Suomen eläkehakemus tulee vireille, kun Suomen hakemuslomake on allekirjoitettuna toimitettu muun pohjoismaan eläkelaitokselle.

Jossakin pohjoismaassa annettua eläkepäättöä koskevan valituskirjelmän voi jättää myös muun pohjoismaan eläkelaitokselle. Valitus katsotaan tehdyksi eläkelautakunnalle sinä päivänä, jona se on jätetty toisen pohjoismaan laitokselle. Muutoksenhakuohjeessa on oltava asiasta maininta. Sama koskee vakuutusosikelle tehdyn valituksen vireilletuloa.

Eläketurvakeskus toimittaa Suomesta hakemuslomakkeet ja muut asiakirjat toisiin pohjoismaihin. Pohjoismaista tulevat hakemukset ja asiakirjat toimitetaan

vastaavasti eläkelaitoksiin Eläketurvakeskuksen välityksellä.

5.4. Tietojen välittäminen

Ruotsin vakuutus-kassoillemenevät tietojen saamista koskevat pyynnöt hoidetaan nykyisin yleensä keskitetysti Eläketurvakeskuksen kautta. Pohjoismaiden tekemän sopimuksen mukaan jo olemassa olevat lääkärinlausunnot välitetään maasta toiseen. Eläketurvakeskus välittää myös nämä pyynnöt.

Jos Suomen eläkelaitos tarvitsee uuden lääkärinlausunnon toisessa pohjoismaassa asuvasta henkilöstä hakemuksen ratkaisua varten, eläkelaitos voi pyytää Eläketurvakeskusta välittämään pyynnön, että paikallinen vakuutuselin lähetettäisi hakijan lääkärin tutkittavaksi. Tällöin eläkelaitos maksaa todistuksen hankkimisesta aiheutuneet kulut samoin kuin se tekee kotimaassa lääkäriin lähetettyjenkin osalta.

5.5. Tiedottaminen päätöksistä, eläkkeen saajaa tai olosuhteita koskevat muutostiedot

Eläkeasiassa annettu päätös toimitetaan suoraan hakijalle.

Eläketurvakeskus ilmoittaa Ruotsiin paikalliselle vakuutus-kassalle tiedon Suomessa myönnetyn eläkkeen suuruudesta. Tiedot saadaan eläketapahtumailmoituksista, jotka annetaan normaalisti. Myös kuolintieto välitetään.

Ruotsin vakuutus-kassat lähettävät Eläketurvakeskukselle jäljennökset kaikista Suomen kansalaisia koskevista eläkepäättöksistä. Päätökset rekisteröidään Eläketurvakeskuksessa. Jos tällöin ilmenee, ettei henkilö ole hakenut Suomesta eläkettä, vaikka eläkeoikeus näyttäisi olevan olemassa, häntä kehoitetaan täyttämään hakemuslomake.

Vastaavanlaista tietoliikennettä ei muiden pohjoismaiden kuin Ruotsin kanssa sanottavammin ole ollut. Osittain tämä johtuu tapausten vähälukuisuudesta.

5.6. Eläketapahtumailmoitukset

Eläketapahtumailmoitusten tekemiseen ei uudella sopimuksella ole vaikutuksia. Ilmoitukset tehdään aikaisemmin annettuja eläketapahtumakortin täyttöohjeita noudattaen, ottamalla ainoastaan huomioon, että pohjoismaisten eläkkeiden yhdistämisellä uuden sopimuksen myötä on eri merkitys kuin aikaisemmin.

Lainopillinen osasto

24.3.1982

16(16)

Jos Suomesta vapaakirjaeläkkeenä myönnetty eläke uudelleen laskettuna muutetaan 1.1.1982 alkaen täysi-tehoiseksi, on siitä myös annettava eläketapahtuma-ilmoitus.

6. Eläkkeen maksaminen sopimusvaltiosta toiseen ja kolmansiin valtioihin

Suomen työeläkelakeihin lisättiin 1.7.1981 voimaan tullut säännös, joka rajoittaa työeläkkeen maksamista Suomesta ulkomaille, kun kysymyksessä on vieraan valtion kansalainen. Tämä rajoitus voidaan poistaa vieraan valtion kanssa tehdyllä vastavuoroisella sopimuksella.

Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen mukaan Suomesta sekä muista pohjoismaista myönnetyt eläkkeet maksetaan myös muuhun sopimusvaltioon.

Muiden pohjoismaiden kansalaisille suoritetaan etuudet myös kolmansiin valtioihin samoin edellytyksin kuin maksavan maan omille kansalaisille. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että Suomen ja muiden pohjoismaiden kansalaisille eläke maksetaan mihin maahan tahansa.

7. Sopimuksen voimaantulo

Sopimus on tullut voimaan 1.1.1982. Sopimuksen 23 artiklaa sovelletaan myös niihin eläkkeisiin, joita maksetaan sopimuksen voimaantulohetkellä. 23 artiklan soveltamista on selvitelty tämän yleiskirjeen kohdassa 4.2.3. Jos henkilöllä vuodenvaihteessa on maksussa sekä Suomesta että muusta pohjoismaasta tuleva työeläke, on hänen eläkkeensä laskettava uudelleen uusia säännöksiä soveltaen. Sopimuksen noudattaminen ei kuitenkaan saa johtaa sopimuksen voimaantulohetkellä maksettavien etuuksien alenemiseen. Eläkkeiden yhteissumma ei siis saa pienentyä.